

képezt élesebben látszik, hogy a komorság és a fenyegetettségérzés ellenére is erős létöröm van ebben a költészetben, és hogy ennek az örömnak a háttérében ott a hit ereje, mely minden kétség ellenében is arra ösztökél, hogy szeretettel és megbecsüléssel forduljon a beszélő az apró tárgyaktól kezdve a növényeken és az állatokon át az élet egészéig. Feltűnően sokszor emeli be a fákat a versbeli képekbe, az erdő, a hulló levelek vagy épp az örökzöld tűlevelek zárt metaforikus sorba rendeződnek. Ezek a kötetben elszórva vannak jelen, majd az egyik kulcsversben, a 189-es, *Imalomb* című versben a fa az Isten szimbólumává nemesedik, és mindjárt másként látszik a sok téli ág – mely ezek szerint a transzcendenciától megfosztott vagy önmagát megfosztó világ metaforája.

Nagyon szép az is például, ahogy a hőésés mindent betemető és közben új tereket teremtő folyamatáról ír (197.), megragadóak a tűzzel játszó képek (165., 166.) és a gyertyafényben történő szeretkezést leíró romantikus sorok: „Nem fényben szeretem, csak így, ha árnyék / keretezheti: szívverést a borda.” (141.). Van még sok erős sor, hadd idézzek párat, talán a szövegekből kiragadva is érződik a súlyuk: „Akard, hogy ne várjak hiába.” (100.); „Én is! Én is! Te nem? Te nem?” (42.); „hogy tud a semmi a tóba beférni?” (25.); „a te érdeked / is, hogy kihámozd a csendből magunkat, / s hogy, mint az almát, kettészeld kopott / és bejártott miújságjainkat” (183.). Külön figyelmet érdemel a költő-apa szellemének megidézése, amiben ott a hála és a fájdalom, de talán a finom versengés is: „apám képe izzik fel retinámon, / álomnak vélném, bár ne volna álom”; „ezt a dallamot tőle ismerem” (190.). Lehetne még sorolni, de nagyjából ez az vonal, ami ebben a kötetben igazán értékes és maradandó – már persze azoknak, akik a későbbiekben sem laboratóriumi körülmények között született verstani példatárként fogják forgatni. (*Magvető*)

BEDECS LÁSZLÓ

Akinek a verseit mondani kell

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: *EREIMBEN AZ IDŐ*

Vári Fábrián László az ősi énekmondók, s talán a sámánok és táltosok kései utóda. A népdalhatások, a közéletiség, a kárpátaljai kisebbségi sors, a történelmi érzékenység, a szabadság–szerelem–haza hármassága: mind-mind forrásai költészetének. A verstan pontos ismerete és fölhasználása, a kulturált hang és a hagyomány tisztelete ugyancsak jellemzi versvilágát. A fenti minőségek és értékek ugyanakkor nem borítják el ezt a lírát, sokkal inkább azok sokszínűsége jellemzi.

Ereimben az idő című kötete igazolja mindezt, a tragikus és komikus elemek gazdagságával. Van itt keserűség és fájdalom, de azok feloldása is jelenvaló. Kötetnyitója, *Az alagút végén* így jelzi mindezt: „Az alagút végén / hideg lesz nagyon. / Szellőt, madarat / nem ringat a lomb. / Az égen foka- / nyájak legelésznek, / a bronzba hűlt hold / nyakukban kolomp.” Ez a hangütés máris fölmutatja jellegzetes hangját, irányultságát. Azt is természetesen, hogy – miként a költők és a hét-

köznapi emberek egyaránt – nem menekülhet ő sem a múlt idő fogvatartó erejétől. Hogy egy kis szójátékkal éljek: az ereiben jelenlevő időtől. S éppen a kötetcímet is adó vers utal minderre, azon kívül, hogy egyben szép önarcképet is kapunk általa. Szó van itt a szülők példájáról, a létezés folytonosságáról. Látjuk itt is, hogy költőnk megkísérli a lét teljességének megragadását, az egyéni és közösségi sorskérdéseket sem megkerülve.

Egészen odáig igaz mindez, hogy *A Gikbon partján* című, egyik legfontosabb művében a világteremtés mozzanatát is megidézi, miközben arról ír, hogy „Az idő vén malma leállt egy percre – / a program észlelte / a durva hibát.” Vagyis a teremtett világ tökéletlenségét, és oldja fel mindezt az, amit a vers befejezésében olvasunk: „Hát újból az ígére fordult a nyelve, / s elküldte a földre / az Úr a fiát.” A rím is sokatmondó: a hibát az elküldött fiúnak kell kijavítani. És jól tudjuk: ez nem másként történt meg, mint a kereszthalállal. A megváltás reménye és csodálatos áldozata idéződik meg ezáltal. Itt nem oly feszes a forma, mint Várirra általában jellemzően, hiszen rá a dalforma megújítójaként is tekinthetünk, aki ily módon a nyugatosok (és József Attila) örököse, s többek között Bella István sorstársa. A költő folklorisztikai tevékenységének következményei a versekben is tetten érhetőek. Klasszikus szépségeszménye nyilvánul meg így, zeneiségben, ritmusban, színes rímekben. Olykor már-már elveszünk a verszenében, ám aztán visszatálunk a gondolathoz; könnyedség és játékosság jellemzi, egészen a pajzánságig.

Visszatérő mozzanat a szülők emléke, a már jelzett kötetcímadó versen kívül is például a *Már ma éjjel* soraiban. „Tíz éve nem lelem apámat, / s anyám is bolyong öt kis éve. / Lidércfelleg nyomja a mellem, / cserepesedik holdam fénye. / Nem tudhatom, hová lehetek. / Talán magamon kívül voltam, / mikor a kocsni megjött értük. / Szólj, aki láttad őket holtan.” A személyes fájdalmak aztán kitágulnak történelmi és egyetemes, sőt, kozmikus körökig. Így lesz a végtelenség része az egyedi ember, az, akinek a távozása oly keserves. Nem idegen Váritól a balladisztikus hang sem, miként ezt például az *Aztán visszatért* című versben látjuk. Nem véletlen, hogy Balla D. Károly úgy gondolja, hogy ez az életmű besorolható a népi gyökerű és nemzeti elkötelezettségű magyar poézis élvonalába, de Jánosi Zoltán hasonlóan látja a „sorstudatosító” verseket. Valóban van ebben az életműben dac a történelmi rombolással szemben, és van szándék az anyanyelv megmaradásáért folytatott küzdelemben, a mégoly mostoha viszonyok között is, illetve éppen ezért. Közvetve vagy közvetetten erről tanúskodik a *Halál ellen* ciklus számos költeménye is. Az elmúlás rejtelméi, személyes hangvétel, istenkeresés – ilyen szavak és fogalmak jutnak az olvasó eszébe mindeközben. Olyan alkalmi versek ezek, amelyek egy-egy jóbarát és kortárs (halottak és élők) alakját idézik föl, ám érvényességi körük messze túlmutat az „alkalmon”. Árukkodnak szerzőnk vonzódásairól is: József Attila, Nagy Gáspár, Utassy József vagy éppen Jókai Anna, Oláh János, Jánosi Zoltán találhatóak a szereplők között.

Van úgy, hogy a mű „főszereplőjének” hangját is fölfedezni véljük, s másutt is érzékeljük a drámaiság, a feszültség és az érzelmi azonosulás jeleit. Egy jellemző részlet a József Attilának ajánlott *Nyolcsorosokból*: „Cirógassák fel jázminok, / várjon rá vasalt ing, hófehér. / S ha egyszer megfordul a test, / a sebből buzogjon rózsavér.” S amikor a fiához, Zoltánhoz ír verset, akkor is nemzedékeken ível át a

gondolat, érintkezve a teremtéssel és a történelemmel is. Intenzív képiség, szenvedély jellemzi – aztán találunk „lágyabb énekeket” is, hiszen az is kell nekünk... Ha lehet, még csiszoltabb a forma, még dallamosabb a dal, méghozzá „szerelemre hangolt citerán”. Könnyedén és szépen. S előfordul, hogy a férfi vallomása lesz ki-tárulkozó, az önismeret és a bocsánatkérés beiktatásával.

Vári Fábián László szerepvállalása persze fölvet néhány kérdést a költő, a költészet mai lehetőségeivel és jelentőségével kapcsolatban. Ő a legnemesebb hagyomány útját járja, sokak szerint azonban nem ez a legjárhatóbb út napjaink irodalmában. Ám éppen ez a sokszínűség jelenkorunk egyik legfontosabb értéke, igazolván, hogy egymástól eltérő hangok és felfogások is lehetnek érvényesek. A maga területén ilyen hang a Vári Fábiáné. Életről, halálról, szerelemtől, nemzeti sorsról szól. Sok húrton játszik a költő, egészen odáig, hogy már akár Villont is eszünkbe juttatja, ha a forrásokról gondolkodunk. (Ez utóbbira példa a *Káta Mihály műtermében* alcímet viselő *Pasztorál*.) Egyben ezzel elő is készíti a záró ciklus könyvedébb, humorral átítatott műveit. Vannak itt játékos, pajzán strófák, van *Népdal*, és van rengeteg ötlet. Belebújik Csokonai bőrébe, másutt meg Petőfi-motívumokat használ. S a végső összegzés: „S ha majd a halál mellém fekszik, / fog-e majd nekem kellene? / Csak ne legyen túl hideg a lába, / s legyenek kedvemre mellei.” Frappáns, kissé groteszk záróakkord ez. A sorssal néz szembe az ilyen költő, kajánul és kendőzetlenül. Ez is értéke Vári Fábián László lírájának. (*Magyar Napló*)

BAKONYI ISTVÁN

Mándy Iván újrafelfedezése

DARVASI FERENC: *KÖZTÜNK VAGY. BESZÉLGETÉSEK MÁNDY IVÁNÉRŐL*

Darvasi Ferenc *Köztünk vagy* címen jelentette meg a Mándy Iván életművét és alakját tematizáló beszélgetéseit, interjúit. A cím a könyvben olvasható dialógusok alapján elsősorban nem állításként, hanem inkább olyan szándékként, reményként értelmezhető, mely a Mándy-felejtés ellenében pozicionálja a szóban forgó kötetet. Az író életműve ugyanis, ezt majdnem mindegyik „szakértő” beszélgetőtárs megemlíti, koránt sincsen a figyelem fókuszában, noha – ebben is egyetértenek az interjúalanyok – Mándy szépírói teljesítménye jóval nagyobb professzionális és ezzel összefüggésben laikus olvasói érdeklődést indokolna. Tarján Tamás szerint se a kiadásban, se az oktatásban nincs jelen Mándy kellő mértékben (60.), Sándor Iván pedig egyenesen arról beszél, hogy Mándy „újrafelfedezése még várat magára” (43.). Mindez annak fényében meglepő és elgondolkoztató, hogy az író a nyolcvanas években „élő klasszikusnak számított, akinek a műveibe és legendájába bele lehetett futni akkor is, ha az embernek nem az irodalom volt a legfontosabb ügye” (7.) – állítja Vörös István, aki személyes tapasztalatai alapján ehhez még hozzáteszi: nem „lehetett úgy eljönni a Művész mozitól a Nyugati térig, hogy két-három ember meg ne szólította volna: írásokat ígértek neki, mesternek nevezték” (16.).